

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti

ÓDA

na

ABECEDU

OD A PO ZeĽ

(Projekt výstavy a sprievodných podujatí na tému ABECEDA)

Autorky:
Eva Čárska
Katarína Kosánová

December 2001

PROJEKT OBSAHUJE:

- ° Interaktívnu výstavu (E. Čárska, K. Kosánová, M. Cipár)
- ° Program a tvorivé dielne na motívy poviedky R. Kiplinga AKO VZNIKLA ABECEDA
- ° Tvorivé dielne pre deti nepočujúce a nevidiace

° SCENÁR VÝSTAVY

ÚVOD.

Písmo dnes považujeme za prirodzenú súčasť našej civilizácie, pričom si neuvedomujeme, že to tak nebolo vždy. Vytvorenie písma je jedným z najväčších objavov v dejinách ľudstva.

ZÁMER VÝSTAVY

Prejsť dejinami písma spôsobom, ktorý umožní rôzne pohľady na problematiku tohto úžasného objavu, vtipne a zrozumiteľne priblížiť deťom jeho dnešný, možno nedocenený význam, tvorivo sa pohrať s písmenkami a možno aj priviesť deti k starej dobrej abecede - teda k čítaniu - to je (možno neskromný) cieľ tejto výstavy.

KAPITOLY VÝSTAVY.

Vchod.

Výstava začína vlastne už pri vchode (hneď na dverách) veľkými priestorovými písmenami A. Písmená sa smerom ku schodom postupne zmenšujú. Každý návštevník musí nimi prejsť. Z druhej strany, teda pri východe sa písmeno A premení na Z. Vstupný text - názov výstavy je napísaný zrkadlovo.

Schodište.

Okrem priestorových písmen zdobia schodište texty o písme a abecede

TEXTY:

PÍSMO SÚ ZNAKY (HAKY - BAKY), KTORÉ ZACHYTÁVAJÚ ZVUKY.

OBJAV PÍSMO JE JEDNÝM Z NAJVäČŠÍCH OBJAVOV V HISTÓRII ĽUDSTVA.

PÍSMO JE VYNÁLEZ A DAR BOHOV.

PÍSMO JE SÚBOR GRAFICKÝCH ZNAKOV, KTORÉ ZAZNAMENÁVAJÚ SLOVÁ A MYŠLIENKY.

VĎAKA PÍSMU MÔŽEME KOMUNIKOVAŤ.

POMOCOU PÍSMO ODOVZDÁVAME ODKAZY.

PÍSMO NÁM POMÁHA VYJADROVAŤ SVOJE POCITY.

PÍSMO DÁVA NESMRTELNOSŤ NAŠIM MYŠLIENKAM.

ČO JE NAPÍSANÉ, TO JE DANÉ.

PÍSMO JE NIE LEN DIALÓG MEDZI ĽUĎMI, ALE AJ DIALÓG ČLOVEKA S BOHOM.

PÍSMO JE ODRAZOM NAŠEJ DUŠE

Kapitola prvá.

Súčasné typy písma.

Podľa odborníkov poznáme dnes okolo 400 druhov písma.

Nie je našim cieľom všetky vymenovať, ale poukázať na **rôzne typy súčasného písma.**

Spomenieme teda len tie najznámejšie: **latinka, azbuka, grécka abeceda, indické typy písma, arabské typy písma, čínske a japonské písmo.**

Najviac ľudí na svete píše latinkou (35 percent).

Arabskými, hebrejskými a indickými druhmi písma píše 20 percent, desať percent píše cyrilikou a ostatní inými rôznymi druhmi písma (čínske a japonské písmo, ale aj napríklad špeciálne gruzínske, sýrske, či mongolské písmo).

Indiáni v andskej oblasti dodnes používajú uzlové písmo KIPU, ktoré pochádza zo 16. storočia. Skladá sa z hlavnej šnúry, na ktorú sa pripojujú zvislé rôznofarebné šnúrky rôznej dĺžky a rôznym počtom a tvarom uzlov.

Dnešní Eskymáci používajú piktogramy - obrázkové písmo. (str. 17)

Na svete však dodnes existujú jazyky, ktoré nepoznajú písomný prejav, napríklad jazyk indiánskeho kmeňa HAIDOV, ktorí žijú na Ostrovoch kráľovny Charlotty (pobrežie BC).

Informácie o civilizáciách, ktoré si nevytvorili písmo sú často len v rovine dohadov, pretože ústne odovzdané informácie bývajú často skreslené.

Na začiatku tretieho tisícročia vie čítať a písať 85 percent obyvateľov planéty ZEM.

Vizuálna predstava:

Poloplastická mapa sveta s farebne vyznačenými zónami jednotlivých druhov písma.

Ukážky jednotlivých druhov písma na stenách (tiež poloplastické reliéfy vystupujúce zo steny). Nad každým druhom písma je jeho názov a text.

TEXTY:

RÔZNE TYPY SÚČASNÉHO PÍSMO (vstupný text)

V SÚČASNOSTI POZNÁME OKOLO 400 TYPOV PÍSMO

- LATINKA

NAJVIAC ĽUDÍ NA SVETE (až 35 percent) PÍŠE LATINSKOU ABECEDOU.

- AZBUKA

- ARABSKÉ TYPY PÍSMO (str. 58, 59)

- INDICKÉ TYPY PÍSMO (str. 68)

- ČÍNSKE PÍSMO (str. 45, 195)

- GRÉCKE PÍSMO (str. 61, 191)

- JAPONSKÉ PÍSMO (str. 194)

- HEBREJSKÉ PÍSMO (str. 54, 55,

NA SVETE EŠTE VŠAK STÁLE EXISTUJÚ JAZYKY, KTORÉ PÍSMONÚ PODOBU NEMAJÚ (napr. indiánsky kmeň Haidov na Ostrovoch kráľovnej Charlotty)

PO CIVILIZÁCIÁCH, KTORÉ NEPOUŽÍVALI PÍSMO NEOSTALA VÝRAZNÁ STOPA.

DNES, NA ZAČIATKU TRETIEHO TISÍCROČIA VIE ČÍTAŤ A PÍSAŤ 85 PERCENT OBYVATEĽOV PLANÉTY ZEM.

- UZLÍKOVÉ PÍSMO KIPU JUHOAMERICKÝCH INDIÁNOV

Kapitola druhá.

Ako vznikla abeceda.

(Rozprávka)

ČO SA STALO PRI RIEKE WAGAJ

alebo

AKO VZNIKLA ABECEDA

(Príbeh pravekého dievčatka Taffy na motívy poviedky R. Kiplinga)

Kedysi, za dávnych a dávnych čias žil človek mladšej doby kamennej. Bol to pračlovek a žil v jaskyni. Nevedel čítať a písať a ani o to veľmi nestál. Pokiaľ nemal hlad, bol celkom spokojný.

Volal sa Tegumaj Bobsulaj čo znamená Muž - ktorý - nikdy - nechodí - veľmi - rýchlo, ale my mu budeme hovoriť stručne Tegumaj. (Obrázok pračloveka)

Jeho žena sa volala Tešumaj Tewindrová, čo znamená Žena - ktorá - sa - príliš - veľa - pýta, ale my si to skrátime na Tešumaj.

(Obrázok pravekej ženy s obláčikom „PREČO?“)

Ich malá dcérka sa volala Taffimaj Metallumajová, čo znamená Osobka - bez - slušnej - výchovy - ktorá - by - si - zaslúžila - bitku, ale budeme jej hovoriť skrátka Taffy.

Taffy bola miláčikom Tegumaja i Tešumaj, ktorí jej neuštedrili zďaleka toľko bitky, koľko by si zaslúžila... (Obrázok pravekého neposedného dievčatka)

Jedného dňa sa Tegumaj spolu s Taffy vybral na lov k rieke Wagaj, ďaleko od domova. A tu sa stalo, čo sa stať nemalo: zlomil sa mu oštep. (Obrázok na love, zlomený oštep).

„Teda počúvaj tati, to je ale debilná otrava, že nevieme písať! Keby sme to vedeli, mohli by sme napísať domov, aby nám poslali nový oštep!“, povedala Taffy po krátkom premýšľaní.

„Taffy, už som ti veľa krát hovoril, že sa máš vyjadrovať slušne...debilná otrava ... máš ale pravdu! Napísať domov by bolo výhodné.“

(Obrázok nešťastného Tagumaja a premýšľajúcej Taffy)

A tak (po neúspešnom pokuse, poslať kreslený list ako odkaz), začala Taffy vymýšľať nové prekvapenie.

„Urob hocijaký zvuk, tati.“

„Á, a, a,“ opakoval Tegumaj.

(obrázok Tegumaja ako kapra)

„Vyzeráš ako kapor s otvorenými ústami,“ zasmiala sa Taffy a nakreslila toto: (strana 60).

„Keď uvidím tento znak, bude to, ako keby si na mňa vybafoľ á...a teraz urob iný zvuk“

(Obrázok Taffy, ako kreslí abecedu)

„Ó, o, o,“ povedal Tegumaj.

„To je jednoduché, máš našpúlené ústa, akoby si v nich držal vajíčko...nakreslíme teda vajíčko...“

(Obrázok oboch, ako oslavujú svoj vynález, Tegumaj hovorí Ó, to je úžasné)

„Zdá sa, že dcéra tvojho otca prišla na najúžasnejšiu vec, aká sa udiala od chvíle, keď Tegumajovia začali používať na hroty oštepov žraločie zuby.“

Objavili sme veľké svetové tajomstvo!

Taffy s Tegumajom pokračovali vo vymýšľaní obrázkov na všetky zvuky.

A naraz tu bola celá abeceda! (Obrázky z knihy)

„Pomocou týchto znakov, si budeme môcť odovzdať akýkoľvek odkaz,“ povedal unavený, ale šťastný Tegumaj.

A po dlhých tisícročiach a po rôznych druhoch písma sa ľudia vrátili k starej, dobrej, jednoduchej a zrozumiteľnej abecede, ktorú vymyslelo neposedné praveké dievčatko

Taffy spolu so svojim otcom Tegumajom - aby sa ju mohli učiť všetky deti na svete.

Ano, presne tak to bolo pred dávnymi vekmi na brehoch veľkej rieky Wagaj.

Vizuálna predstava:

Rozprávka ako komiks s presnými odstavcami textu, priestorovo členené obrázky.

TEXTY:

ROZPRÁVKA O TOM, AKO VZNIKLA ABECEDA (vstupný text)

Kapitola tretia.

Abeceda okolo nás.

Stačí sa nám troška porozhliadnuť a tvary, ktoré nám pripomínajú písmenká nájdeme aj na tých najprekvapivejších a najnečakanejších miestach.

Vizuálna predstava - ukážky:

Stan je A, ale možno aj raketa. B je bruchatý človek.

Mesiac (alebo aj rohlík) je C, had je S, voda (vlnky) a pohár je U, rúčka dáždnika je J, ušká zajaca sú písané N, T je otvárací na fľaše, Z je zákruta, X je križovatka. Šnúra od telefónu je písaná E, list je písaný S.

Abeceda na motýľích krídlach, (foto a niekoľko priestorových motýľov)

Krídla vtákov v tvare V...

TEXTY:

PÍSMENÁ SÚ VŠADE OKOLO NÁS.

NÁJDETE ICH?

Písmo sa fonetizovalo, čo znamená, že jeho znaky začali zachytávať zvuky slov hovorenej reči. str. 18,

Pisár tejto doby musel ovládať 600 znakov.

STRIEBORNÁ PLATNIČKA s klinovým písmom perského kráľa Dária z rokov 522 - 486 p. n. l., str. 23

KLINOVÉ PÍSMO ROZLÚŠTILA SKUPINA VEDCOV NA ČELE S H. C. RAWLINSONOM v roku 1830.

HIEROGLYFY (Egypt, rok 3000 p. n. l.)

sú znaky egyptského posvätného písma. Str. 27

Ich názov pochádza z gréckych slov *hieros* - posvätný a *glyfein* - ryt'.

PODĽA STAREJ EGYPTSKEJ LEGENDY SÁM BOH THOVT - BOH PRÁVA A PISÁRSTVA - VYTVORIL PÍSMO A DAROVAL HO ĽUĎOM.

HIEROGLYFY TVORIA POETICKÉ A ŽIVÉ OBRÁZKY. (ukážka) str. 28

HIEROGLYFY SÚ PRVÝM PÍSMOM, KTORÉ TAKMER ÚPLNE ZACHYTÁVA HOVORENÚ REČ. ICH ORIGINALITA SPOČÍVA V TOM, ŽE SÚ ZLOŽENÉ Z TROCH DRUHOV ZNAKOV: z **piktogramov** - obrázkov znázorňujúcich veci a bytosti, **fonogramov** - obrázkov, vyjadrujúcich zvuk a **determinatívov** - znakov na rozlíšenie či ide o piktogram, alebo fonogram.

PAPYRUS

EGYPTĽANIA PÍSALI SVOJE HIEROGLYFY NA LISTY, VYROBENÉ ŠPECIÁLNOU TECHNIKOU Z RÁKOSU (CYPERUS PAPYRUS).

NAJZNÁMEJŠOU STAROEGYPTSKOU LITERÁRNOU PAMIATKOU JE KNIHA MŔTVYCH z roku 300 p. n. l. str. 33, 35

HIEROGLYFY SA PODARILO ROZLÚŠTIŤ V ROKU 1822 FRANCÚZKEMU ORIENTALISTOVI J. F. CHAMPOLIONOVI.

ŽE TO VÔBEC NEBOLO JEDNODUCHÉ, SI MÔŽETE VYSKÚŠAŤ AJ VY NA TEJTO UKÁŽKE. (ukážka)

Ak by ste chceli vedieť písať hieroglyfmi, museli by ste naučiť okolo 900 znakov. (všetky texty sú na imitácii papyru)

ČÍNSKE PÍSMO

sa zrodilo v 26. storočí p. n. l. a udržalo sa dodnes.

Str. 45

STARÁ ČÍNSKA LEGENDA ROZPRÁVA O CISÁROVI CHUANG - TI, KTORÝ PRI SKÚMANÍ NEBESKÝCH TELIES A STÔP ZVIERAT A VTÁKOV VYNAŠIEL ZNAKY ČÍNSKEHO PÍSMO. (ukážka) str. 47

KAŽDÝ ZNAK SA ZAPÍŠE DO ŠTVORCA A ŤAHY SA ROBIA V PRESNOM PORADÍ, PRIČOM ICH FARBA A INTENZITA SÚ DÔLEŽITÉ.

AK BY STE CHODILI DO ŠKOLY V ČÍNE NAUČILI BY STE SA VIAC AKO TISÍC ZNAKOV.

Texty na čínskom papieri (z kôry morušovníka, ľanu, konope, juty) a hodvábe.

FÉNICKÉ PÍSMO vzniklo v 14. st. p. n. l. a je vlastne prvou hláskovou abecedou a je predchodcom všetkých dnešných písniem.

Má 22 písmen, ktoré vyjadrovali spoluhlásky. Samohlásky sa pridávali podľa významu slova. str. 52

JE TO NÓVUM ABECEDY!

STAČÍ SA NAUČIŤ IBA 22 ZNAKOV!

DOTERAZ BOLA ZNALOSŤ písma výsadou úzkej vrstvy ľudí - vzdelancov.

HLAHOIKA

NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA - VYTVORILŠPECIÁLNE PÍSMO PRE STAROSLOVIENSKY JAZYK v 9. STOROČÍ n. l. KONŠTANTÍN FILOZOF, (CYRIL), KTORÝ SPOLU S METODOM PRIŠIEL ZA VLÁDY KNIEŽAŤA SVĀTOPLUKA DO VEĽKOMORAVSKEJ RÍŠE ŠÍRIŤ KREŠŤANSTVO.

NAJDÔLEŽITEJŠÍM TEXTOM Z TEJ DOBY JE PROGLAS.

(ukážka, str. 27)

Kapitola piata.

Knižnice a vynález kníhtlače.

VYNÁLEZ PERGAMENU - (v roku 190 p. n. l. v meste Pergamon na území dnešného Turecka)

ÚPLNE ZMENIL UMENIE PÍSAŤ A ČÍTAŤ.

JEHO LISTY SA MOHLI UKLADAŤ NA SEBA A VIAZAŤ A TAK VZNIKLI PERGAMENOVÉ KÓDEXY - PREDCHODCOVIA DNEŠNÝCH KNÍH.

Pergamen je dobre vypracovaná oslia, ovčia alebo kozia koža, na ktorú bolo možné písať zaostreným husím brkom z obidvoch strán. (ukážka)

KALIGRAFIA - KRÁSNE PÍSMO

(Ukážky kaligrafie) str. 168

PISÁR - (priestorová figúra s dobovými nástrojmi - pergamen a husie brko)

NESMIERNE DÔLEŽITÁ FUNKCIA VO VŠETKÝCH CIVILIZÁCIÁCH. (STR. 84, 85.)

ČASTO DODÁVALI PÍSMU OSOBITNÚ UMELECKÚ HODNOTU

PAPIER (text o papieri)

PERGAMEN NAHRADIL V 14. st. n. l. **PAPIER**.

VŠIMLI STE SI?

VÝVOJ PÍSMO OVPLYVŇOVALI AJ RÔZNE MATERIÁLY, NA KTORÝCH SA OBJAVOVALO - od kamenných stien v jaskyni, cez hlinené a kovové tabuľky, drevo, kožu (pergamen), papyrus, papier až po CD-rom. TÝMTO MATERIÁLOM HOVORÍME NOSIČE.

SKÚSTE NÁJSŤ, POMENOVAŤ A SPOČÍTAŤ VŠETKY NOSIČE NA NAŠEJ VÝSTAVE.

VYNÁLEZ KNÍHTLAČE - TLAČIARENŠKÝ LIS - vynájdený roku 1452

GUTTENBERGOM BOL ĎALŠÍM PREVRATNÝM OBJAVOM V DEJINÁCH PÍSMO.

(str. 106)

TVORBA KNÍH

(str. 109, 110)

POSTUPNÝ ROZVOJ TLAČIARENSKEJ TECHNIKY A VYNÁLEZ PAPIERA
SPÔSOBILI VEĽKÉ VYDÁVANIE KNÍH a NESKÔR AJ NOVÍN A ČASOPISOV.

KNÍŽNICE

(Ukážky dobových knižníc s presným datovaním -
papyrusová knižnica, pergamenová knižnica
papierová z 18 st. - veľké a ťažké knihy
rôzne druhy kníh (kolibričie vydania)
dnešná knižnica (rok 2002) - malé knihy, počítač, CD-romy
DNES MÔŽE BYŤ NA JEDNOM CD-ROME AŽ 4000 STRÁN!

CD-ROM – ako kniha

Vizuálna predstava:

/veľká, nereálna kniha priblíži možnú veľkosť CD-ROMU/

MLADŠIA DOBA GOMBÍKOVÁ ^a
"POČÍTAČE NÁM UĽAHČUJÚ ŽIVOT. VEĎ KEĎ CHCEME POSLAŤ RÝCHLY
ODKAZ, STAČÍ STLACIŤ PÁR GOMBÍKOV.....
PATRÍTE AJ VY DO „GOMBÍKOVEJ GENERÁCIE“?"

PÍSMO AKO ODRAZ DUŠE

Určite poznáte ten pocit pri otváraní obálky: špeciálny tvar, špeciálna farba,
špeciálna vôňa. Špeciálna pečiatka a špeciálna adresa. A špeciálne písmo, ktoré
patrí iba jedinému človeku na svete...

/ukážky rukopisov, príp. posudky grafológa k jednotlivým rukopisom – písmo je
odrazom našej duše/

/ručnš napísaný list/

Milí „gombikári“, ^a

***spomeňte si ešte na rukou písaný list v zalepenej obálke... Aj Vy
si myslíte, že je vlastne malým umeleckým dielom, ktoré je
originálne a neopakovateľné?***

VAŠA BIBIANA

TEŠÍME SA NA VAŠU (RUKOU PÍSANÚ) ODPOVEĎ.

(SCHRÁNKA NA LISTY)

Kapitola šiesta.

Písmo v umení, umenie v písme.

Motto

Kresliť a písať je jedno a to isté.

P. Klee

OBRÁZKOVÉ PÍSMENÁ

Text:

Na našej výstave ste mohli vidieť, že už dávni pisári boli majstri *iluminácie*. Vyfarbovali a pozlacovali písmenká a do malého priestoru dokázali vložiť množstvo drobných detailov.

Čo je na obrázku?

/vizuálny príklad/ /začiatočné písmená, miniatúry, ozdoby/

MÁTE AJ VY CHUŤ STAŤ SA
MAJSTRAMI? OZDOBTE NEKTORÉ
PÍSMENKÁ!

SKRÁTKA - ZALUMINUJTE SI!

(deti priamo ozdobujú písmenká vo vete; veta sa dá vymieňať)

PÍSMENKOVÉ OBRÁZKY

Text:

Aj takto sa dajú písať básne...

/Paul Klee, Písmo a obraz/

Báseň vo veršoch, verše v písmenkách, písmenká v obrázku, obrázky v básni? Takto sa hrali francúzski básnici, ktorí „písali“ obrázky. Potešili tak naše ucho aj oko.

/vizuálny príklad, Dada str.40,41/

Apollinaire:

Cellier:

Simias:

I Éperonnière:

Ty:

Moderná *Pop* báseň. /Shimizu Toshihiko, Písmo a obraz/

A čo PÍSMENKOVÉ PÍSMENÁ?

/vizuálne príklady a detská tvorba/

TTTTT

T

T

T

PÍSMENKOKRUHY: /na priestorových oblých písmenách/

Obráz a text:

Óčko /veľké písmeno O/

Obráz a text:

Téma O /Miloš Urbásek, Písmo a obraz/

Rozšír tému O o ďalšie O.

Obráz a text:

Písmenká na tanieri

tak: /písmená na leme taniera/

alebo tak: /cestovinové písmenká na tanieri/

Obráz a text:

Textová špirála

POKRAČUJTE TAK, ŽE POSLEDNÉ PÍSMENO BUDE ZAČIATKOM NOVÉHO SLOVA, KTORÉ NAPIŠETE DO ŠPIRÁLY. /KALIGRAFIA STR.14, VEĽKÁ PREDKRESLENÁ ŠPIRÁLA/

Obráz a text:

O-hlava /Dada str. 31/

A čo keby mala hlava iný tvar...

Obráz a text:

Kotúč alebo ABC-terč

/Ferdinand Kriwet, Písmo a obraz/

Trafíte do bieleho?

Obráz a text:

Piate koleso /Jiří Kolář, Písmo a obraz/

Prvé koleso, druhé koleso, tretie koleso, štvrté koleso, piate koleso, šieste koleso,...

Písané POKUSY:

Veríš, že všetky veľké tlačené písmená abecedy dokážeme poskladať z týchto čiar?
/priestorové čiary k dispozícii/

Pozri sa, ktoré písmená a písmá sú obojstranné. /písanie na sklo/

Netrvanlivé nosiče: chodník a krieda, piesok, strom, kosti, stebľá trávy.

Záverečná báseň ÓDA od A.... (T. Janovic)

NAČO NÁM JE ABECEDA

Kapitola siedma. (steny chodby na prvom poschodí)

Špeciabecedy.

vizuálna predstava:

Steny chodby sú ozdobené rôznymi druhmi písma.

Dominujú ukážky počítačového písma, abeceda pre nevidiacich a nepočujúcich (Buvik) a priestor na tvorbu vlastnej abecedy.

TEXTY:

Špeciabecedy

- abeceda uzlová
- abeceda koráľková
- abeceda prstová
- abeceda nevidiacich
- morzeovka
- abeceda telová
- abeceda obrázková
- šifry a kódy

VYTVORTE SI VLASTNÚ ABECEDU!

BRATISLAVA, január 2002